
ТЕОРІЯ ТА ФІЛОСОФІЯ ПРАВА. ПОРІВНЯЛЬНЕ ПРАВознавство. Історія права та держави

УДК 351.74

Бондаренко Віктор Дмитрович,доктор філософських наук,
професор, головний науковий співробітник

ДНДІ МВС України

м. Київ, Україна,

ORCID ID 0000-0003-1781-8370

Семенишин Микола Олександрович,доктор юридичних наук,
доцент, начальник ГУНП в Одеській області,

генерал поліції третього рангу,

м. Одеса, Україна,

ORCID ID 0000-0002-4892-2843

ПОЛІЦЕЙСЬКЕ КАПЕЛАНСТВО В УКРАЇНІ: СТАНОВЛЕННЯ, ЗМІСТ ДІЯЛЬНОСТІ, ПЕРСПЕКТИВИ РОЗВИТКУ

У статті розкривається капеланство як вид духовно-релігійної опіки та допомоги під час виконання службових обов'язків представниками силових органів. Доводиться, що капеланська діяльність залежить від специфіки функціонування тієї чи іншої силової структури, умов реалізації нею поставлених завдань та багатьох інших характеристик діяльності армії, національної гвардії, прикордонників чи поліції. Зроблено висновок, що робота над законодавчою базою капеланської служби повинна рухатися відповідно до готовності її запровадження шляхом доповнення до наявних законодавчих напрацювань, а не творення окремих законів.

Ключові слова: капеланство, поліція, взаємодія, нормативно-правове забезпечення.

Характер діяльності поліції та інших силових структур передбачає стресові ситуації та пікові нервові навантаження, що повинні бути зняті, аби запобігти вигоранню особи та втрати нею здатності до виконання своїх професійних обов'язків. Цілком очевидно, що запровадження інституту капеланства у поліцейській діяльності буде суттєво відрізнятися від його аналогів в армії та інших силових структурах. Капелани в поліції не з однаковою інтенсивністю зможуть реалізуватися у будь-якій сфері її діяльності та на різних її рівнях.

Серед досліджень на тему ефективної співпраці капеланів із силовими структурами проблема організації поліцейського капеланства є найменш розробленою. Серед робіт Д. Забзалюка, С. Здіорука, С. Лисенка, О. Сагана, Т. Каленіченко,

Д. Садов'яка, Р. Костенка та інших у цьому плані вирізняються роботи П. Антонюк, І. Кондратьєва, Р. Малько, С. Михайленка, С. Суценка. Прикметною рисою цих робіт є те, що значна частина з них належить чинним поліцейським капеланам або тим ученим, які вивчали зарубіжний досвід капеланської діяльності чи організовували підготовку поліцейського капеланства в Україні.

Нинішній стан розвитку капеланського служіння змушує визнати, що цей феномен, з одного боку, визнається таким, що може принести очевидну користь, а з іншого – є недостатньо вивченим і адаптованим до сучасного етапу розвитку Національної поліції.

Мета статті – узагальнити та розвинути наукові та практичні напрацювання з питань організації та діяльності капеланства в Національній поліції України.

Ідея відтворення капеланства в армійських колективах України актуалізувалася відразу ж після розформування інституту політпрацівників та утворення підрозділів соціально-психологічної служби в українській армії. Спочатку співпраця армії з церквами та релігійними організаціями мала епізодичний характер, пов'язаний із різними разовими акціями, що проводилися у військових частинах.

Однією з найпомітніших пересторог у розвитку капеланства була міжконфесійна напруженість, якою вирізнялося релігійне середовище України на першому етапі свого розвитку. У зв'язку з цим, армійське керівництво остерігалось перенесення конфліктогенності, що характеризувала міжконфесійні відносини, на солдатські колективи. Однак згодом ця напруга серед вірян почала спадати, поступаючись місцем конструктивній поведінці священнослужителів, які відчували потребу в роботі з військовими. Поволі в самих церквах та релігійних організаціях у середовищі їх керівних органів утворилися відповідні структури, що взяли на себе організацію, керівництво та підготовку священства до роботи із військовими.

Українське суспільство в особі вчених, колишніх військових, волонтерів та релігійних і громадських діячів також активно цікавилось розширенням духовного впливу Церкви на армійські колективи. Особливу роль у розвитку ідеї капеланства відіграло Всеукраїнське міжконфесійне релігійне християнсько-військове братство, до роботи якого згодом долучилися представники нехристиянських конфесій, зокрема мусульмани. Попри величезну підготовчу роботу, проведену усіма суб'єктами цього процесу, у практичну площину створення капеланства було переведено лише влітку 2014 року завдяки виходу у світ розпорядження Прем'єр-міністра України № 677 “Про службу військового духовенства (капеланську службу) у Збройних Силах, Національній гвардії та Державній прикордонній службі” [1].

Децю пізніше були поставлені питання щодо створення капеланської служби в підрозділах Національної поліції, ДСНС України, госпітального капеланського служіння, структур із підтримки сімей учасників АТО тощо [2]. Відповідна робота розпочалася. Однак у процесі пошуку практичних форм роботи капеланів у поліцейському середовищі виникли проблемні моменти, які й раніше стримували конституювання поліцейського капеланства.

До таких стримуючих чинників слід віднести закритість поліцейських структур, які лише після прийняття Закону України “Про Національну поліцію” отримали повноцінні механізми спілкування з громадськістю, у тому числі й з

представниками церкви. Крім цього, окремі підрозділи поліції вирізняються особливим характером діяльності, що унеможлиблює як їх ототожнення з армійськими структурами, так і ефективне застосування впливу капеланів у різних сферах роботи поліції, особливо в окремих міжрегіональних територіальних органах: кіберполіція, підрозділи боротьби з наркозлочинністю, стратегічних розслідувань та інші. Поліцейська капеланська служба має враховувати і той факт, що працівники поліції проживають в умовах довільного розселення, що також ускладнює роботу капеланів з особовим складом.

Водночас є очевидними і пріоритетні напрями роботи поліцейських капеланів у територіальних органах поліції: в мобільних групах із реагування поліції на домашнє насильство, у співпраці з “поліцією діалогу”, поліцейськими офіцерами громад, шкільними офіцерами поліції, у складі “капеланських патрулів”, ювенальної (і не лише) превенції тощо. Незавжди побачити, що поліцейський капелан повніше реалізується там, де є широке поле контактності поліції з громадянами. Безперечно, що частину з названих функцій священство різних церков може виконувати навіть не будучи формально поліцейськими капеланами, а лише крено зацікавленими особами у забезпеченні громадського порядку та неприпустимості порушення закону. При цьому в середовищі священства керівництву територіальних органів поліції слід визначитися з тими із них, хто буде виконувати роль капелана у поліцейських підрозділах, які, наприклад, виїжджають у зону АТО/ООС чи на інші постійні завдання.

У принциповому плані зміст роботи поліцейських капеланів не вирізняється чимось особливим. Майбутній капелан, як і його колега в ЗСУ чи Нацгвардії, повинен прагнути цієї роботи, пройти невеликий за обсягом курс навчання (близько 40 годин), мати дозвіл священноначалля та визначитися з місцем проходження капеланської служби. Природно, що частина поліцейських, які тяжіють до релігійно-духовного життя, можуть задовольнити свої релігійні потреби за місцем проживання як парафіяни тієї чи іншої церкви чи члени релігійної громади. В усіх інших випадках релігійна опіка особового складу поліцейських формувань лягає на поліцейського капелана, особливо за умов відсутності можливостей задоволення поліцейськими своїх релігійних потреб у звичайному режимі.

Він організовує та проводить богослужіння, благословляє особовий склад, виголошує молитви, проводить урочистості та поминальні заходи й обряди, пов'язані із задоволенням релігійних потреб поліцейських, виголошує проповіді, пов'язані з релігійними та визначними державними святами. До обов'язків капелана входить також ознайомлення підопічних із основами віровчення, фундаментальними релігійними джерелами, змістом релігійних свят і обрядів, подвигами святих тощо.

Релігійно-освітня робота капелана не може обмежуватися суто релігійним просвітництвом особового складу, вона повинна мати індивідуальний характер і виховувати патріотичні почуття, відповідальність за доручену справу, любов до Батьківщини і свого народу на основі засвоєння історико-культурного та духовно-релігійного спадку українського народу та його державницьких прагнень.

Особистісне та колективне моральне виховання поліції також є безпосереднім обов'язком капелана. Мужність і хоробрість особового складу під час виконання

службових обов'язків, братерська взаємовідповідальність, жертвовність і дисциплінованість, розсудливість та поміркованість – це ті якості, які священство повинно виховувати у своїх підопічних. Особливу цінність повинна складати родина, на захисті якої має стояти кожна людина.

Капелан має виховувати у своїх підопічних толерантне ставлення до людей з іншими поглядами на життя, світоглядними та релігійними установками. Партнерство та взаєморозуміння мають стати провідними рисами особистості у сучасному багатомірному, полікультурному та поліконфесійному світі.

До обов'язків капелана належить також організація соціально-доброчесної та виховної діяльності серед бідних та неблагополучних прошарків населення. В умовах масового соціального сирітства та інших негативних проявів, що породжують стресові суспільні явища, капеланові слід приділяти велику увагу тим, хто потрапив у важкі життєві обставини й потребує допомоги. Об'єктом опіки та душпастирської турботи повинні стати і сім'ї поліцейських, а також безпосередньо поліцейські, які потребують реабілітації та психологічної допомоги.

Капелан також зобов'язаний зміцнювати братерські стосунки в колективі, виховувати солідарність та гуманність, здатність до самопожертви заради виконання свого службового обов'язку [3].

Ці та інші смислові блоки, що окреслюють поле духовно-релігійного служіння капеланів у поліції, мають спиратися на надійну правову основу. Однак, як відомо, в Україні до цього часу так і не прийнятий закон, що регулював би діяльність капеланів, хоча депутати нинішнього та попередніх скликань подавали напрацьовані ними проекти. Зараз немає сенсу вдаватися до порівняння цих законопроектів, слід лише визнати, що відповідно до роботи над ними, вони все повніше відображали побажання зацікавлених сторін – капеланів, держави, її силових структур та церкви. Саме такими характеристиками вирізняється лідируючий нині законопроект 4626 за авторством великої групи депутатів різних фракцій парламенту, очолюваної народним депутатом Р.В. Костенком [3]. Однак розгляд його був відкладений ще в квітні поточного року, хоча сам законопроект одержав підтримку Всеукраїнської ради Церков і релігійних організацій та міжфракційних груп у парламенті. [4].

Запропонований законопроект стосується лише капеланства в ЗСУ, Нацгвардії та Держприкордонслужбі і не торкається безпосередньо предмета нашого нинішнього розгляду – поліцейського капеланства, однак це не завадить нам визначити своєрідні рамкові межі закону про капеланство. У разі, якщо при такому розгляді буде виявлено, що діяльність поліцейських, госпітальних чи, скажімо, капеланів, які працюють у рамках пенітенціарної системи, радикально не відрізняється від капеланів ЗСУ та інших подібних структур, то неодмінно постане питання підготовки єдиного закону про капеланство, який би враховував особливості функціонування кожного із видів капеланства.

Нормативно-правові документи, що регулюють сьогодні діяльність капеланів, виокремлюють такі блоки питань, пов'язані з реалізацією цього проекту: вимоги до особистості капелана; його зв'язків з ієрархією церкви чи релігійною організацією, яка делегувала його на цю службу; особливостей його підготовки до служби в тому чи іншому виді капеланства; соціальний захист капеланів; юридичний

статус капелана; посада капелана в ієрархії інституту, у якому він проходить свою службу; функціонування капеланства в умовах поліконфесійного суспільства тощо.

Попри той факт, що нормативно-правова база розвитку капеланства у різних його видах розроблена нерівномірно, усі, без винятку, документи підтверджують, що капелан повинен мати вищу духовну освіту, певний стаж роботи в церкві чи релігійній організації у священничому сані та проявляти схильність до роботи з тією категорією осіб, у середовищі яких він збирається реалізовуватися як капелан. Така вимога є очевидною, оскільки душпастирство за різних обставин вимагає відповідної підготовки і досвіду роботи священника-капелана, так само як і його постійного самовдосконалення.

Священство, яке вирішило пов'язати свою долю з капеланським служінням, не повинно втрачати зв'язків із церквою чи релігійною організацією, яка делегувала його на цю службу. Це важливо і з позиції підзвітності за ієрархією церковної структури, так і з благословення на ті чи інші дії, чи здійснення духовного патронату старших духовних осіб над молодшими тощо. На нашу думку, духовно-релігійна ієрархія капеланства повинна бути у кожній інституції, де вони працюють, а вже вищі духовні особи цих ієрархій будуть підзвітними керівним органам чи очільникам своїх церков та релігійних організацій. Це вже, фактично, відповідає нинішньому реальному стану речей, проте вимагає більш чіткого відображення в майбутньому законі про капеланство.

Що стосується підготовки капеланів до служби в тому чи іншому сегменті суспільного життя (армія, поліція, госпітальні заклади тощо), то логічним було б здійснювати їхню підготовку на навчальній базі силами і засобами тих суспільних інститутів, які мають потребу у капеланському служінні. Оскільки капелани повинні були б мати поглиблену підготовку в тій чи іншій галузі, де вони будуть докладати своїх зусиль, вони мали б зобов'язуватися отримати відповідну освіту у цій галузі, скажімо, на рівні молодшого бакалавра чи бакалавра.

Перш ніж говорити про соціальний захист капеланів, слід виокремити капеланське волонтерство та капеланську службу, що здійснюється на постійній основі. Це дасть змогу розв'язати питання призначення капеланів на відповідні офіцерські чи інші посади, визначитися з їхнім житловим, грошовим та речовим утриманням, соціальним пакетом, соціальним захистом їхніх сімей, пенсійним забезпеченням тощо. Соціальний захист капеланів має здійснюватися відповідно до тих законодавчих актів, які регулюють соціальну захищеність їхніх підопічних. У випадку з поліцейським капеланством, це мав би бути, очевидно, розділ IX ЗУ “Про Національну поліцію” [5].

Що ж до участі священства у волонтерському русі, який передбачає, зокрема, і разові відвідини районів воєнних дій, то вона має регулюватися Законом України “Про волонтерську діяльність” [6].

Відповідно до міжнародного законодавства за капеланством має бути збережений некомбатантський статус, тобто статус осіб, які не є учасниками воєнних дій. Згідно з рішеннями Гаазьких (1899 і 1907 рр.) та Женевської (1977 р.) конвенцій медичний, духовний персонал, інтенданти, військові кореспонденти, юристи та деякі інші категорії, які входять до складу збройних сил, надають їм допомогу, але безпосередньої участі у воєнних діях не беруть [7].

Певні складнощі в організації капеланської роботи породжує і поліконфесійний характер українського суспільства. Природно, що кожен громадянин, який позбавлений вільного спілкування з духовними особами свого віросповідання, матиме бажання отримувати духовно-релігійну підтримку від священства своєї конфесії. Тому в ієрархії суспільних інститутів, у середовищі яких передбачене існування капеланства, повинно проходити службу священство різних конфесій або розроблений механізм їх тимчасового залучення для виконання капеланських функцій. Їхня кількість повинна визначатися конфесійним складом колективів силових відомств, які знаходяться на обслуговуванні капеланської служби.

У силу історичних обставин, як уже зазначалося, питання із запровадженням капеланства у різних суспільних інститутах знаходиться на різних етапах. Поліція у багатьох питаннях організації капеланської роботи ще також не визначилася. Однак, на наше переконання, головним тут є те, що в середовищі поліцейських на різних рівнях міцніє впевненість у необхідності запровадження поліцейського капеланства. Тому й робота над законодавчою базою капеланської служби повинна рухатися відповідно до готовності її запровадження шляхом доповнення до вже наявних законодавчих напрацювань, а не творення окремих законів.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Про службу військового духовенства (капеланську службу) у Збройних Силах, Національній гвардії та Державній прикордонній службі: розпорядження Кабінету Міністрів України від 02.07.2014 № 677. URL: <https://www.kmu.gov.ua> > прас (дата звернення: 22.02.2021).
2. Резолюція Міжнародної науково-практичної конференції “Військове капеланство в Україні: підсумки першого етапу інституалізації (2014–2016)”. URL: Капеланське служіння в Національній поліції України: НАВС (naiau.kiev.ua) (дата звернення: 22.02.2021).
3. Положення про службу військового духовенства (капеланську службу) у Збройних Силах України.; Українське євангельське капеланство (Вікіпедія). URL: <https://uk.wikipedia.org> > wiki (дата звернення: 22.02.2021).
4. Роман Костенко. Як закон кардинально змінює підхід до інституту військового капеланства. Армія inform. 26.03.21; Ірина Назарчук. Радіо Свобода. 2 травня 2021 р. Капелани в українській армії: чому досі немає закону про капеланську службу.
5. Про Національну поліцію: Закон України від 2 липня 2015 року. Урядовий кур’єр. 2015. № 580-VIII. Відомості Верховної Ради (ВВР). 2015. № 40–41.
6. Про волонтерську діяльність: Закон України від 19.04.2011 № 3236-V. Відомості Верховної Ради України (ВВР). 2011. № 42.
7. Гаазькі конвенції та декларації (1899 і 1907 рр.) та Женевська конвенція (1977 р.).

REFERENCES

1. Pro sluzhbu viiskovoho dukhovenstva (kapelansku sluzhbu) u Zbroinykh Sylakh, Natsionalnii hvardii ta Derzhavnii prykordonnii sluzhbi. “On the service of the military clergy (chaplains) in the Armed Forces, the National Guard and the State Border Guard Service”: order of the Cabinet of Ministers of Ukraine dated 02.07.2014 No. 677. URL: <https://www.kmu.gov.ua> >npas> (Date of Application: 22.02.2021) [In Ukrainian].
2. Rezoliutsiia Mizhnarodnoi naukovo-praktychnoi konferentsiyi “Viiskove kapelanstvo v Ukraini: pidsumky pershoho etapu instytualizatsii (2014–2016)”. “Resolution of the International Scientific and Practical Conference “Military Chaplaincy in Ukraine: Results of the First Stage of Institutionalization (2014–2016)”. URL: Chaplaincy service in the National Police of Ukraine: NAVS (naiau.kiev.ua) (Date of Application: 22.02.2021) [In Ukrainian].
3. Polozhennia pro sluzhbu viiskovoho dukhovenstva (kapelansku sluzhbu) u Zbroinykh Sylakh Ukrainy. “Regulations on the service of the military clergy (chaplains) in the Armed Forces of

Ukraine”; Ukrainian Evangelical Chaplaincy (Wikipedia). URL: <https://en.wikipedia.org/wiki> (Date of Application: 22.02.2021) [In Ukrainian].

4. *Roman Kostenko*. Yak zakon kardynalno zminiuiie pidkhid do instytutu viiskovoho kapelanstva; Iryna Nazarchuk. Kapelany v ukrainskii armii: chomu dosi nemaie zakonu pro kapelansku sluzhbu. “As a law, it radically changes the approach to the institution of military chaplaincy”. *Armiia inform.* 26.03.21; Irina Nazarchuk. *Radio Liberty*. May 2, 2021. “Chaplains in the Ukrainian army: why there is still no law on chaplaincy”. [In Ukrainian].

5. Pro Natsionalnu politsiiu. “On the National Police”: Law of Ukraine of July 2, 2015. Government courier. 2015. No. 580-VIII. Information of the Verkhovna Rada (VVR). 2015. No. 40–41. [In Ukrainian].

6. Pro volontersku diialnist. “On volunteering”: Law of Ukraine of 19.04.2011 No. 3236-V. Information of the Verkhovna Rada of Ukraine (VVR). 2011. No. 42. [In Ukrainian].

7. Haazki konventsii ta deklaratsii (1899 i 1907 rr.) ta Zhenevska konventsiiia (1977 r.). “The Hague Conventions and Declarations (1899 and 1907) and the Geneva Convention (1977)”. [In Ukrainian].

UDC 351.74

Bondarenko Viktor,

Doctor of Philosophy, Professor, Principal Scientific Officer,
State Research Institute MIA Ukraine,
ORCID ID 0000-0003-1781-8370

Semenyshyn Mykola,

Doctor of Juridical Sciences, Assistant Professor, Head
of the Main Department of the National Police in Odesa Oblast,
General of the police of the third rank,
Odessa, Ukraine,
ORCID ID 0000-0002-4892-2843

POLICE CHAPLAINS IN UKRAINE: HISTORY, ESSENCE OF THEIR ACTIVITY, DEVELOPMENT PROSPECTS

The article reveals the history, content of activity, prospects of development of police chaplaincy in Ukraine. In particular, we note that the nature of police and other security forces activity involves stressful situations and peak nervous strain, which should be relieved to prevent burnout of the person and loss of his ability to perform his professional duties. It was noted, that implementing the institution of chaplaincy in the police will differ significantly from its counterparts in the army and other law enforcement agencies, because chaplains in the police will not be able to implement with the same intensity in any area of its activities and at different levels.

Highlighted the current state of development of chaplaincy ministry, which allows to recognize it as such, which can bring obvious benefits. It is proved that the issue has not been sufficiently studied and adapted to the current stage of development of the National Police, so the article summarizes and develops scientific and practical developments in the organization and activities of chaplaincy in the National Police of Ukraine.

Disclosed the content of the police chaplaincy: he organizes and conducts worship services, blesses personnel, says prayers, conducts celebrations and memorial

© Bondarenko Viktor, Semenyshyn Mykola, 2021

DOI (Article): [https://doi.org/10.36486/np.2021.4\(54\).1](https://doi.org/10.36486/np.2021.4(54).1)

Issue 4(54) 2021

<http://naukaipravoohorona.com/>

events and rituals related to the religious needs of the police, delivers sermons related to religious and prominent public holidays. It is also the responsibility of the chaplain to acquaint his charges with the fundamentals of doctrine, fundamental religious sources, the content of religious festivals and rites, and the feats of the saints.

Religious and educational work of a chaplain is not limited to the religious education of personnel, it should be individually and foster patriotic feelings, responsibility for the assigned task, love for the Motherland and his people. Personal and collective moral education of the police is also the direct responsibility of the chaplain. A special value should be the family and the family, on whose protection each person should stand. The chaplain must cultivate in his charges a tolerant attitude toward people with different views of life, worldview, and religious attitudes. Partnership and mutual understanding should become the leading traits of a person in the modern multidimensional, multicultural and multireligious world. These and other blocks of meaning that delineate the field of spiritual and religious ministry of chaplains in the police must be supported by a solid legal foundation.

The authors conclude that, the work on the legislative framework of chaplaincy service should move in accordance with the readiness of its implementation by complementing the already existing legislative developments, rather than creating separate laws.

Keywords: chaplaincy, police, interaction, regulatory and legal support.

Отримано 30.11.2021